

communication and requires particular attention to creating and pursuing specific teaching strategies and cost-effective approaches which need further methodological development.

Key words: *language competence, the psycholinguistic factors, language learning by adults, andragogy, a role play, a case study, language training, immersion, social and communication skills, innovative development of education.*

УДК 371.134

Т. Б. Носаченко

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди

ХУДОЖНІЙ РОЗПИС У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ

У статті йдеться про ефективність вивчення художнього розпису у професійній підготовці майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. Висвітлено досвід практичного використання студентами семантики та технічних прийомів художнього розпису для виконання творчих робіт, розкрито його потенціал у розвитку формально-декоративного відчуття студентів та усвідомлення національних рис мистецької освіти. Доводиться, що український художній розпис – це унікальна складова світової культури, яка виступає особливим засобом естетичного сприйняття світу та підвищення професійної компетентності майбутнього вчителя-художника.

Ключові слова: *розпис, художній розпис, вчитель образотворчого мистецтва, художні особливості, мотив, колорит, професійна підготовка, професійна компетентність.*

Постановка проблеми. Розвиток сучасної художньо-педагогічної науки не можливий без ґрунтовного дослідження проблем професійної підготовки майбутніх учителів мистецького профілю в контексті формування в них національної свідомості, духовних та естетичних якостей особистості, засвоєння художньо-естетичних знань у процесі оволодіння загальнолюдською та національною культурою. Художній розпис як вид декоративно-ужиткового мистецтва виступає вагомим засобом формування професійної майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Досконале вивчення декоративного розпису підвищує рівень професійних якостей студентів, допомагає сформувати естетичний смак і вміння бачити в народній творчості особливу систему символічного відображення світу.

Світове мистецтво декоративного розпису надзвичайно різноманітне, має свою історію, види та стилі. Унікальний український розпис посідає вагомe місце у складі світової культури, є яскравим прикладом української мистецької спадщини, відтворює духовні й естетичні уподобання нашого народу. Розмальовування предметів, які оточують людину в побуті, оздоблення господарських і монументальних споруд є одним із найдавніших художніх мистецьких технік, які було започатковано ще за часи палеоліту.

У результаті оволодіння технологією художнього розпису, у студентів розвиваються навички роботи в різних техніках декоративного живопису,

на основі яких створюються власні декоративні художні композиції, формуються якості технологічно освіченої особистості, здатної до художньо-естетичного перетворення оточуючого. Студенти вивчають твори майстрів художнього розпису, які передають глибину філософської думки, настрій та емоції, світовідчуття, ідею, конкретний образ.

Аналіз актуальних досліджень. Актуальні завдання сучасної мистецької освіти висвітлено у працях І. Зязюна, М. Лещенко, Н. Миропольської, В. Орлова, О. Отич, О. Рудницької, А. Чебикіна, О. Шевнюк, В. Шульгіної, Б. Юсова [3; 4].

Особливості народного мистецтва, його семантика, символіка та технологічні особливості висвітлено у працях багатьох науковців (Є. Антонович, Л. Баженова, П. Білецький, Г. Васянович, М. Дараган, З. Косицька, Ю. Лащук, А. Малиніна, О. Найдено, Т. Придатко, В. Прядко, Т. Саєнко, М. Станкевич, О. Соломченко, С. Танадайчук, О. Теліженко, В. Щербаківський).

Про необхідність вивчення народного мистецтва в контексті фахової підготовки майбутніх педагогів мистецького профілю наголошують Г. Васянович, О. Гончаренко, О. Данченко, Р. Захарченко, Є. Марков, Л. Масол, Н. Ничкало, О. Ростовський, Г. Тарасенко, В. Фіголь [1].

У мистецтвознавчих дослідженнях В. Василенка, З. Васіної, М. Відейка, М. Кириченка, Ю. Лащука, О. Найдено, О. Пишненко-Злиденної, М. Соколової, В. Фурмана, В. Щербаківського розкриваються особливості розписів побутових виробів із дерева. На основі археологічних досліджень і наукових реконструкцій, учені доводять давність української мистецької традиції, започаткованої в часи трипільської культури, розробляють методику вивчення технологій художніх розписів.

Але, слід зазначити, що зміст сучасних програм мистецьких дисциплін у ВНЗ не передбачає методичну підготовку студентів до реалізації завдань художнього навчання в школі засобами народного мистецтва. Кількість академічних годин, які відводяться на вивчення народного мистецтва, в тому числі й декоративного розпису, незначна. В основному, вивчення народного декоративного малювання у практиці сучасної художньо-педагогічної освіти здійснюється через ознайомлення з писанкарством і петриківським розписом.

Художній розпис створює унікальні можливості для реалізації творчого потенціалу кожного студента, оскільки поєднує декоративно-ужитковий компонент із психолого-педагогічним. Тому вважаємо, що художній розпис доцільно вивчати детальніше.

Метою статті є визначення шляхів ефективного впровадження у процес вивчення мистецьких дисциплін художнього розпису, як засобу підвищення професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Якість професійної підготовки майбутніх учителів-художників зумовлена різноманітністю мистецьких технологій, які пропонуються для вивчення студентами. Збагачення змісту фахової підготовки мистецтвом традиційного художнього розпису різних регіонів України, сучасними видами й техніками художніх розписів сприяє підвищенню рівня професійної компетентності майбутнього вчителя.

Науковці О. Білоус, М. Галич, Л. Гура, Н. Дмитрієва, М. Їльїна, В. Мельник, Л. Ремпель, З. Сташук доводять, що художній розпис є надзвичайно різноманітним та давнім видом мистецтва багатьох культур і виступає ефективним засобом естетичного пізнання та сприймання світу.

Український художній розпис використовувався для декорування гончарних і дерев'яних виробів, розпису культових та житлових споруд. Як самостійний вид мистецтва з'явився на побутових виробах, у мальовках на папері, склі, в орнаментуванні предметів. Розписом оздоблювалися стіни та стелі, меблі, дерев'яний посуд, знаряддя праці, іграшки, засоби пересування, прикраси, зброя музичні інструменти, кругла скульптура. Елементи й мотиви розпису використовували для оздоблення ікон, у народних картинах.

Вивчення художніх розписів у змісті навчальних програм із «Художньої праці» та «Мистецтва регіону» реалізується шляхом надання теоретичних знань про народне мистецтво, його значення у становленні й розвитку особистості. Студенти з'ясовують його психотерапевтичні функції, вивчають особливості народних промислів і художніх творів народних митців, усвідомлюють взаємозв'язки між професійним та народним мистецтвом, досліджують зарубіжний досвід мистецької освіти та досліджують методику навчання народному художньому розпису, в основі якої лежить збереження вітчизняної культурної спадщини. Вивчаючи техніки того чи іншого художнього розпису, студенти знайомляться з визначними здобутками світового й національного мистецтва декоративного малювання, що забезпечує формування високопрофесійного викладача образотворчого мистецтва.

Так, наприклад, настінний розпис розглядається як особливий декоративний феномен, який був поширеним майже на всій території України, за винятком північних районів. Розпис житла глибоко традиційний і старовинний вид декоративної творчості, він застосовувався в палацах великих вельмож, у громадських будівлях, у середніх козацьких оселях. Для розпису використовувалися традиційні фарби – це різнокольорові глини, сажа, вохра, крейда, синька, соки, настої та відвари з ягід і трав. Найбільш поширеними були рослинні фарби: жовта з сухого цибулиння, жовтогаряча з кори яблуневих пагонів, синя з пелюсток пролісків, зелена з квітів мальви. Палена вохра, яку продавали готовою на базарах, вживалася для червоних обводів.

Створюючи власні проекти декоративних композицій для хатнього розпису, студенти використовують традиційні мотиви й елементи настінного розпису. Улюбленими мотивами розпису були гілки з листям і

квітами, букети, вінки гірлянди з листя клена, дуба, винограду, хмелю, «вазони» – рослина-букет у горщику. Найпоширеніші квіти – мак, тюльпан, дзвіночок, мальва, огіркова трава. Рідше використовуються зображення тварин і птахів, які включені в основну рослинну композицію. Птахи традиційно зображуються попарно, звернені один до одного, або вільно, серед квітів і листя. Рідко зустрічаються зображення коней.

В українському настінному живописі збереглися стародавні примітивні візерунки, які використовуються для утворення й розмежування рослинних сюжетів. Такими візерунками виступають точковий орнамент, зигзагоподібні лінії, вигнуті хвилясті лінії, ряди кутів. Іноді перетворення геометричного орнаменту набуває реалістичного характеру. Так, кривулька, в поєднанні з листям, створює пагін хмелю, а візерунок у вигляді гілочок хвої, обведений лінією, набуває зображення дубового листа.

На заняттях студенти вивчають традиційні відомі українські розписи та досліджують технологічні особливості менш відомих або забутих народних мальовок. Так, після вивчення особливостей та оволодіння технікою петриківського розпису, який існує біля трьохсот років, студентам пропонується завдання створити сучасне декоративне панно, яке б відображало своєрідність і глибину епічного народного мислення, властиве барвистому малюнку петриківського орнаменту.

У роботах студентів з'являються казкові квіти, дивовижні рослини, незвичайні фрукти. Петриківські мотиви інтерпретуються в яскраві за кольором, своєрідні химерні композиції, які набувають неповторної урочистості та святковості.

Косівський розпис студенти вивчають на прикладах лаконічних, простих за формою іграшок, та предметів посуду, у яких органічно узгоджується декоративний орнамент. Для косівських виробів властивий насичений світлими барвами розпис на коричневому або охристому фоні. Орнамент складається з хвилястих ліній, горошин, білого й зеленого листя, з геометричних і рослинних мотивів. Для фону наносять ромби, овали, лінії, перехресне штрихування. У розписі використовується традиційне зображення рослинних мотивів: вазони, квіти, пуп'янки, листочки, гілочки, гірлянди тощо.

Студенти усвідомлюють, що вражаючою особливістю цієї кераміки є сюжетні розписи, які передають світ живої природи. У них спостереження й філософія світосприйняття художника, його ставлення до подій і життя.

У своїх композиціях студенти відтворюють кольори косівського розпису, намагаються передати природу Карпат, стрімких гірських річок, високого неба, зелених полонин. Такі роботи вимагають тривалості та досконалості, вони наділені глибокими емоціями, роздумами, змістом.

Неповторною технологією, своєрідним художнім смаком і особливим декором характеризується самчиківський народний розпис (Хмельниччина), яким оздоблювали меблі, посуд, стіни хат і господарських будівель. Основні

мотиви розпису: букет, вазон, кривулька, бігунець, мак, рожа, горицвіт, барвінок, калина, соняхи, колосочки, дзвоник та подібна до тюльпана квітка – вилога. У зображеннях гармонійно вплітаються елементи тваринного світу: гуси, коні, голуби. У мотивах розписів використовують зображення козака.

Для самчиківського розпису характерні стилізовані елементи – курячі лапки, баранячі ріжки, кучері, хрест, кривульки, крапки, зірки, смужки. Такі елементи властиві писанці. Найбільш вживаним орнаментальним мотивом розпису є вазон, який символізує світове дерево. У його кроні часто зображають птахів, які вічно перебувають у «дереві життя».

Вивчаючи колорит цього розпису, студенти з'ясовують, що білий колір – символ молодості, чистоти, краси й виступає переважно як фон орнаменту, чорний – підсилює глибину контрасту малюнка, зелений – символізує життя, радість.

Роботи народних майстрів самчиківського розпису наділені щирістю та оптимізмом, яскравістю та безпосередністю. Виписані з любов'ю та натхненням мальовки створюють святковий настрій.

З великим захопленням студенти вивчають технологію полтавського розпису. Його унікальні художні особливості несуть високу естетичну цінність і відображають у своїй основі витоки трипільської культури. Орнаментика полтавського художнього розпису побудована на таких мотивах: букет, вазон, квітуча гілка, квітка, віночок, пуп'янки, яблука, листки, бігунець, зооморфні елементи. Для колориту властивим є теплі червоно-оранжеві й вохристі кольори елементів орнаменту на холодних синіх і зелених відтінках фону [2].

Вивчення традиційних вітчизняних розписів сприяє формуванню в майбутніх педагогів національного світогляду та світосприйняття, сприяє розвитку й самореалізації творчої особистості.

Крім відомих традиційних художніх розписів, на заняттях пропонуємо види й техніки сучасних розписів. Одним із них є точковий розпис, який виник на основі дивовижних картин художників-імпресіоністів, написаних у техніці пуантилізму. Художнє полотно такої техніки створено за допомогою дрібних точкових мазків. Картина складається з мізерних мозаїчних елементів, які вмілий майстер об'єднав у єдине ціле. Так з'явилася техніка розпису point-to-point, яка сьогодні все більше використовується для оздоблення предметів побуту. Декоративна композиція, виконана в техніці point-to-point сприймається як складний, багатоколірний, живописний орнамент.

Для точкового розпису, як правило, використовують акрилові контури, якими розписують скляні поверхні, кераміку, дерево.

Студенти з особливим інтересом створюють орнаментальні композиції, намагаючись щоб малюнок був акуратним і відстань між елементами візерунка була однаковою. Композиція виконується спеціальними фарбами-контурами з наконечником, який має невеликий отвір. Це дозволяє регулювати величину крапок.

Висновки та перспективи подальших досліджень. З огляду на зазначене, вважаємо, що надзвичайно різноманітний український художній розпис є унікальним мистецьким явищем, яке посідає значне місце у складі світової культури й виступає ефективним засобом естетичного сприйняття світу.

Розуміння студентами значення розписного мистецтва у формуванні творчої особистості, досконале вивчення теорії художнього розпису й особливостей мистецької спадщини декоративного живопису сприяє підвищенню рівня їх фахової компетентності.

Досконале вивчення мистецтва художнього розпису в змісті професійної педагогічної освіти дає змогу майбутнім фахівцям відтворювати традиційні розписи та творчо інтерпретувати їх у власних декоративних композиціях.

Ураховуючи величезний емоційно-художній потенціал мистецтва художнього розпису, подальші напрями дослідження вбачаємо у використанні художнього розпису для роботи з обдарованими дітьми та дітьми з особливими потребами, впровадженні в навчально-виховний процес фахової підготовки майбутнього вчителя зарубіжного досвіду розписного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мистецтво у розвитку особистості : монографія / за ред., передмова та післямова Нелля Ничкало. – Чернівці : Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
2. Мохірева Ю. Досвід навчання мистецтву полтавського розпису / Ю. Мохірева // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи : збірник наукових праць ; ред. кол. Н. Ф. Федорова (відповідальний редактор) та інші. – К. : Інститут Реклами, 2005. – Випуск 9. – С. 71–76.
3. Отич О. Мистецька освіта як складова система неперервної професійної освіти / О. Отич // Професійна освіта: педагогіка і психологія ; за ред. Івана Зязюна, Неллі Ничкало та ін. – Ченстохова ; Київ, 2003. – С. 170.
4. Рудницька О. П. Основи викладання мистецьких дисциплін / О. П. Рудницька. – К. : АТЗТ «Екс Об», 1998. – 185 с.

РЕЗЮМЕ

Носаченко Т. Б. Художественная роспись в профессиональной подготовке студентов художественного профиля.

В статье говорится об эффективности использования художественной росписи в профессиональной подготовке будущего учителя изобразительного искусства. Проанализирован опыт практического использования студентами семантики и технических приемов художественной росписи для выполнения творческих работ, раскрыто его потенциал в развитии формально-декоративного восприятия студентов, осознание ими национального смысла художественного образования. Доказывается, что украинская художественная роспись - это уникальная составляющая мировой культуры, которая выступает особым средством эстетического восприятия мира, повышения профессиональной компетентности будущего учителя-художника.

Ключевые слова: роспись, художественная роспись, учитель изобразительного искусства, художественные особенности, мотив, колорит, профессиональная подготовка, профессиональная компетентность.

SUMMARY

Nosachenko T. Art Painting in the Professional Training of the Students of Artistic Profile.

The article refers to the efficiency of the art of painting in the training of future teachers of art. The experience of practical use by the students of semantics and artistic painting techniques to perform creative works is analyzed.

Ukrainian art painting is a unique part of the world culture, it has a developed structure. It was used for decorating household items, paintings of religious and residential buildings in the paintings on paper, paintings on the glass. The paintings decorated house, doors and windows, walls and ceilings, furniture, kitchenware, toys, tools, vehicles, musical instruments, jewelry, weapons, round sculpture. The individual elements and motifs used in painting icons and folk paintings.

The students learn the features of crafts and art works of folk artists and find out the connections between folk and professional art, exploring foreign and domestic experience of art education and artistic cultural heritage.

By studying the techniques of various kinds of artistic painting, the students gain a thorough knowledge of the world technology and national artistic painting to form professionally competent teachers of art. Art painting is an important means of aesthetic perception of the world and improving of the professional competence of future teachers.

Supplement content training of traditional art, artistic painting in different regions of Ukraine, modern techniques and types of art paintings enrich professional skills of future teacher of fine arts. Learning technology creates artistic painting skills to create decorative art compositions, introduces the students various techniques of painting, and creates a technologically educated person capable of artistic and aesthetic transformation.

The students study the works of masters of painting that convey deep philosophical thought, mood and emotion, attitude, idea, a particular image. In addition to knowledge of the theory of artistic painting, painting art technological features the students learn creatively interpreted traditional paintings in their contemporary works.

In-depth study of the art of painting enhances professional skills of the students, helps to form the aesthetic taste and the ability to see in a particular manner of folk art symbolic reflection of the world.

Key words: painting, art painting, a teacher of fine art, artistic expression, motif, color, training, professional competence.